

The background of the text is a painting. It depicts a small wooden boat with two figures inside, navigating through a sea of dark, churning waves. In the distance, there are dark, silhouetted mountains under a grey, overcast sky. The overall mood is somber and challenging.

Професионалното
ориентиране и консултиране
през симптома като стратегия

Помагало при труд-но-сти(гане)

Моника Богданова

Кръстина Тодорова

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	5
ПРОФЕСИЯТА КАТО ЖИВОТ И ЖИВОТЪТ КАТО ПРОФЕСИЯ	11
Защо да се вглеждаме в „преди“?	13
Началото: (как) да разберем бебето и Детето	17
Юношеството: по Пътя на бунта.....	52
Зрелостта: (възможно ли е) да я планираме	67
ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОРИЕНТИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ – МЕЖДУ КЛИНИКАТА И ПРАГМАТИЧНОСТТА	71
Симптомът и образът на тялото	78
Несъзнаваният избор на професия	83
Себепознанието и саморефлексията – да по-търсим (в) себе си	110
Консултантски парадигми	115
МУЛТИ-СЕНЗОРНОСТ И УЧЕНЕ ЧРЕЗ ОПИТА ...	127
Индивидуалната психоаналитична психодрама	153
АТЕЛИЕТО – ФОРМАТА НА СЪДЪРЖА-НИ-(Е)-ТО	159
СУБЕКТИТЕ ИЛИ (КАК) ДА ИЗГРАДИМ ЕФЕКТИВНА ПАРТНЬОРСКА МРЕЖА	169

Родителите.....	172
Образователната институция.....	179
Консултантът.....	182
Работодателят.....	197
КОНСУЛТИРАНЕ ПРИ ЗАЕТОСТ.....	205
Менторство и адаптация на работното място – <i>(как) да съпроводим професионално.....</i>	217
Практики за работа с юноши в конфликт със Закона.....	223
Германия – мобилна работа с юноши или „спасителите в ръжта”.....	223
Баден-Вюртенберг.....	226
Англия – услуги за консултиране на младежи в Института Тависток.....	235
Заключение.....	238
Библиография.....	242

УВОД

*„Ти виждаш нещата и питаш:
„Защо?“*

*Аз мечтая за неща, които никога
не са били и питам: „Защо не?“*

Джордж Бърнард Шоу

Практиката на професионално ориентиране и консултиране (ПОК) в България има своята история, но не и такава, свързана с деца и младежи, които по някаква причина са извън образователната, социалната или общностна система. Най-често това са децата и младежите със специфични потребности, „психично болните“ и в „конфликт със Закона“. Все деца и младежи, които „говорят през своите симптоми“ – чрез болестта, нарушението на правилата, отказа и т.н. Често тези апели не са разпознати не само от родители и близки, но и от специалистите (педагози, логопеди, психолози, лекари и др.), а когато бъдат диагностицирани, лечението е ясно – фармация, санкция (педагогическа, психологическа, социална) и/или настаняване в специализирана институция. „Лечението“ преобладаващо се свежда до когнитивно-поведенческо консултиране, терапия, без система и посрещане през единен (организационен и клиничен) подход. Дълбинното, психоаналитично разбиране на манифестираната симптоматика (проблем), търсенето на историята и механизмите се оказва не толкова популярна практика, анулирана заради митовете за дългосрочност, усилия и липса на доказателства за успех (сякаш другите парадигми имат?).

От друга страна, постиженията на психоанализата са безс-

порни (особено след като вече не се спори за съществуването на несъзнаваното) и критиките, че отнема твърде много време – все по-спорни. След като е ясно, че симптомите флукутират не е ли по-добре да ги оставим, за да ги анализираме, отколкото просто да ги заменим с други? Ако лечението чрез замяна променя статистиката (регистрира се резултат, но не се проследява следващата симптоматика) и отново изисква лечение (но вече на друг симптом), то разкодирането на страданието в контекста на миналото, защитите, съпротивите, трансфера изисква специфична подготовка, сензитивност и професионализъм.

Съвременната психоаналитична теория, една теория за несъзнаваното (изведена от практиката), чрез своите „прозрения“ позволява да разбираме причинно-следствените връзки, като подсказва възможностите за промяна. Нейн основен постулат е, че личностната ценност на един човек, колоритът на неговия характер зависи от това дали изграждането на Аз-идеала е било хармонично извършено по модела баща-майка. Тя обяснява динамиката на емоционалността и на символичния живот при децата. Нейно е откритието, че детето има потребност да знае, да му се говори кой е неговият баща например, дори и ако майката не е омъжена и, че „в противен случай то ще расте символно парализирано и това ще се прояви. Ако не по време на неговия живот, то в поколението му” (Долто, Ф. „Всичко е език”).

Вероятно вече читателят е объркан и се пита каква е връзката между психоанализата, симптомите и ПОК? Отговорът на този въпрос сме дали в следващите страници – тук само ще обобщим: Изборът на професия не е изолиран избор – очертава не-търсенето на личността през не-Желанието за развитие и сублимирането на несъзнавани процеси. За да бъде разбран този

процес при деца и младежи, които страдат е необходим клиничен, дълбинен подход. Именно това е симптомът – несъзнавана стратегия, която „говори” и търси решения. Тя не е заявена и планирана, а се про-явява като страдание, провокация, бунт, агресия, бягство и т.н.

Помагало-то не е насочено към децата и младежите със специфични потребности¹, а към тези в конфликт със *Закона* – психоаналитично понятие, въведено от Ж. Лакан, което обединява всички забрани на културата. Законът, на който всички се подчиняват – „Не прави това! Казах ти!” е личен закон, докато: „Не прави това! На мен също не ми е позволено” или: „Още не можеш да правиш това, но някой ден ще можеш” е общ Закон. Това е бащината метафора, която е въведена и от майката – важен е статутът на бащата във фантазмите на майката (тази, която има чувства, уважение към мъжа си, отдава полагащото му се място и го поставя на първо място сред своите желания).

Асоциални, антисоциални, девиантни, противообществени деяния – все в конфликт с правилата, реда и статуквото. В тези понятия се съдържа и позитивният елемент на развитието (вероятно и Галилей би могъл да бъде обявен за антисоциален!), но тогава рядко има необходимост от консултиране, тъй като е на лице устрем, убеденост и проява на свободна воля, осъзнатост. Когато обаче то е заявено (поради наличието на Път между невъзможността на личността да се справи сама), тогава е необходимо разбиране и цялостен подход, съчетаващ прагматичните

---

¹ Обект на друга разработка, в която са изведени спецификите. Виж: Богданова, М. (2012). Професионално ориентиране и консултиране за деца със специфични потребности. Или приказката за грозното пате и черния лебед. София.

подходи на ПОК с аналитичното познание.

Не обещаваме на читателя, че ще му е лесно да разбере идеята – психоанализата изисква години само-обучение и преминаване през собствен опит. Целта ни е да провокираме размисъл и да дадем друга гледна точка по проблемите на децата и младежите, които често са отхвърлени през морализаторски подход и в крайна сметка – унижени, не-удостоени.

Именно процесът на ПОК позволява професионален разговор между специалист (кариерен консултант, педагог, учител) и търсещ решение (въпреки не винаги забележими действия), в който ще се създаде пространство за анализ на изборите, тяхната семейна генограма и очакванията (инсталирани още по време на бременността).

Нарекохме го Помагало, за да продължим объркването – как помагат теорията и клиничните примери? Защо не даваме алгоритъм, съвети и решения? Подходът отново е психоаналитичен – уповавайки се на знанието, чувайки опита всеки може да изобрети собствената си практика. Поставени сме пред нелепа задача, тъй като теорията е непозната в България, а практиките са в търсене-то(си).

От друга страна, професията е другото име на Живота – Пътят, по който личността се само-осъществява и (по библейски) има възможност „да п(р)огледне в себе си”, действайки. Да (се научиш да) изпитваш удовлетворение, да съ-преживяваш себе си, да знаеш кой си и кой е родът ти, да си част от нещо и да (можеш да) създаваш връзки – все крайъгълни камъни, „цамбурнати” в желанието на родителите да (се)продължат (в) историята (си). А именно тази лична история се прелива в професионалната – те вървят като нишки на един и същ конец. И са ска-

чените съдове, които пълнят усещането за Щастие.

Изборът на професия не е единствено рационален – има несъзнавани механизми и думи, които го пред-определят. Свободната воля е онази, която ни кара да се замислим преди да се оставим на обичайното, житейско втурване.

Тук е ролята на специалиста – този, който повече слуша, отколкото съветва, повече анализира, отколкото интерпретира, повече мълчи, отколкото говори. Без да е терапевт, психоаналитик, той разбира и насочва, но не през себе си, а през личността на детето, младежа. Защото първо се е срещнал със себе си. Така ще има силата (и етиката) да съ-провожда други в подобна среща – трудна, болезнена, но катартична.

■ Един ученик отишъл при своя учител, който живеел като отшелник в планината, и го попитал:

■ – Учителю, къде е Пътят?

■ – Колко хубава е планината, отвърнал учителят.

■ Ученикът отново попитал: „Но къде е Пътят?“

■ Учителят отново възкликнал: „Колко хубава е планината“.

■ Изненадано и сърдито ученикът се обърнал към своя учител и му казал: „Не Ви питам за планината, а за Пътя!“

■ Тогава смирено учителят му отговорил: „Сине мой, докато не изкачиш билото на тази планина, Пътят няма да се открие пред теб“.

■ Коан от Дзен будизма